

Lluís Solà

Visat núm. 14
(octubre 2012)

per Pep Paré

La traducció en el fer poètic de Lluís Solà i Sala (Vic, 1940) no és un apèndix de *l'homme de lettres* a l'ús, en un país que ha hagut de fer molta feina de restitució literària de l'imaginari i del corpus de les altres literatures. El seu acarament amb la traducció, especialment en el camp de la poesia, sempre ha suposat un exercici poètic de creació. Conscient de la impossibilitat d'assolir la música essencial i interna de la llengua de la qual tradueix, Solà no s'ha aturat davant d'aquesta barrera i ha provat d'assolir una traducció no només semàntica, sinó física.

Amb honestetat de filòleg i amb sinceritat artística de poeta, el traductor ha pastat els nous textos amb la voluntat de desentranyar la musicalitat de la llengua original sense trair el so de la llengua catalana. De fet, darrere dels textos, i del seu so, ha volgut trobar el *continuum* de l'altre autor i de tot el substrat col·lectiu que l'explica. La traducció, per tant, ha esdevingut un camí de coneixement dels altres, de l'autor i del seu país, i una via d'autoconeixement poètic. D'aquí que les traduccions de Solà siguin molt perfilades i selectives. No som davant d'un traductor professional, si això vol dir que la seva activitat es regeix per la productivitat industrial, però sí que som davant d'un traductor de veritat: la professió de poeta reduplicada a fer de corifeu d'altres veus que amplien la pròpia. I és que la traducció de Solà es nua amb la seva poesia per afinitats electives que generen una intertextualitat en absolut desdenyable.

No cal dir que, per tot el que hem exposat, som davant d'una *rara avis* en el món de la traducció. I encara més si tenim en compte que la seva activitat de traducció s'enceta a principi dels anys seixanta i va lligada a la seva acció teatral: són anys de renovar el panorama teatral del país des de la perifèria, comarcal en aquest cas; i la voluntat de retornar la carnalitat original als textos clàssics el porta a emprendre la traducció d'*Antígona* de Sòfocles en vers, el 1963. No cal dir que aquesta opció té a veure amb la necessitat de recerca de la música primigènia en l'acte teatral entès com a miracle de vida corporal i verbal. No es vol una traducció llibresca, sinó un vers viu. L'estat peremptori del teatre d'aquests moments i dels anys setanta, sumat a les pautes de conducta de les companyies —el text és acabat quan és dit amb llavis de carn— explica que bona part de la seva traducció teatral no sigui editada. Però això no vol dir que no existeixi. El dir del text és la seva existència més pura. És així que la veu del japonès Zeami a *Semimaru* a l'Aliança del Poble Nou el 1966 pastada per Solà a partir del francès és introbable a cap calaix. Solà, gran coneixedor de la tradició grecolatina i receptiu a la capacitat sintètica del verb oriental, un cop ha passat a ser director (1963-1979) del grup La Gàbia de Vic aposta per donar a conèixer les veus ultrades de Beckett, de Strindberg o de Handke, posem per cas. Certament, a final dels anys setanta i començament dels vuitanta del segle passat, el grup teatral i el seu director entren en una fase de

gran intensitat creativa; el grup i el seu director esdevenen referència imprescindible de la renovació teatral del país, i no només des del punt de vista de repertori exposat i de les posades en escena essencialitzades, sinó també de la forma verbal del textos. I és així com Solà tradueix *Fi de partida* de Samuel Beckett, estrenada el 1979, i publicada el 1990, *La cavalcada sobre el llac de Constança* de Peter Handke, estrenada el 1980 i publicada el 1984 i *El guant negre* d'August Strindberg estrenada el 1981 al Teatre Romea sota la direcció de Hermann Bonnin, una traducció que restarà inèdita. Lluís Solà treballa, per tant, el francès i l'alemany i una nova estètica teatral, en efecte arriscada, que suposa un solatge imprescindible per entendre l'evolució posterior del repertori teatral català. La traducció en l'àmbit teatral, per tant, contribueix, i molt, a descobrir uns autors i unes veus que reflexionen sobre l'ànima existencial de l'individu i sobre la identitat. I això suposa una empenta impagable a la renovació del gènere a Catalunya. La traducció, consegüentment, també tindrà una incidència social per al col·lectiu cultural del país. El jo, Solà, acarat a la veu dels altres ofereix als lectors del seu país els ecos verbals originaris per tal que aquest país s'obri a d'altres veus, a d'altres maneres de fer i de dir i que s'alci del seu estancament estètic i fonètic de postguerra. Vet aquí, també, una de les funcions de les traduccions i un dels regals de Lluís Solà i Sala.

En l'àmbit més «social», que dirien els noucentistes, Solà també emprèn la traducció en el camp de la novel·la. Seguint la veta del suís de llengua alemanya Dürrenmatt i de l'interès de l'autor per la incardinació de l'individu en la societat, Solà tradueix *Grec busca grega*, editada el 1966, des de l'interès lingüístic i ideològic per un plantejament que analitza els estrats socials contemporanis i els mites burgesos. Novament el traductor manté una relació de timbre i to amb l'autor que replanteja el joc entre ètica i moral. La traducció novel·lística també és concebuda com a arma de reflexió existencial oferta al lector. I aquesta obra en concret trobà la saó adequada per fer forat entre els lectors del moment. I la reflexió sobre la difícil relació de l'individu amb les superestructures de l'estat o de les «religions» que fa Kafka a *El castell* ens arriba en la veu de Solà l'any 1971. Però l'univers kafkià, gran xuclador verbal i temàtic, no s'acaba en l'exegesi de la lluita de l'individu contra els gegants: Kafka mateix mostra una intimitat lírica molt afuada i afinada. Solà s'interessa per aquest món menys conegut de l'autor i treballa intensament i durant anys la traducció de les *Cartes a Milena*. Els avatars de la mateixa edició alemanya de l'epistolari, és a dir, la publicació definitiva de les cartes reordenades i completades que no figuraven en les edicions que havia manejat el traductor, el fan desistir de refer tot el material traduït fins al moment. La traducció, per tant, no acaba essent editada. Però la feina interna de coneixement de l'univers kafkià ja ha estat feta i incorporada al coneixement global del traductor. Aquest guany, estrictament d'obrador, però, traspuarà en la seva obra pròpia i en la construcció singular d'un *ethos* creatiu que sobreïx en la seva poesia i en el seu assaig.

I encara la traducció s'escampa per entre el gènere més socialment reflexiu, l'assaig. No podia ser d'altra manera. Solà, des dels inicis, ha arrelat el seu ofici literari al col·lectiu que l'agombola i l'explica i s'interessa per la reflexió que altres autors fan sobre els homes i la seva època. Reculem fins a l'any 1968, fins a la primera etapa de traductor, i observem que la traducció de l'anglès de *L'alienació de l'home modern* de Fritz Pappenheim, apareguda a l'Editorial Nova Terra, ens mostra un Lluís Solà fent-se eco de la preocupació, després de la Segona Guerra Mundial, per la deshumanització de l'individu. Seguint la petja de les reflexions existencialistes de Heidegger i dels pensaments més socials d'Adam Smith, la reinterpretació dels tòpics marxistes, en alça aleshores, Pappenheim reflexiona sobre la deshumanització més ençà de les superestructures marxistes i es preocupa per l'existència d'un home més orgànic. És clar que, si seguim els versos del poeta Solà, hi haurà moments on aquesta reflexió, oportunament renovada, es manifesta en el retorn a la natura. Tornem-hi: la traducció com a servei al col·lectiu, i encara com a exercici de reflexió i material en brut de la posterior alquímia poètica. Però l'assaig també és present en forma de teoria poètica o literària: és aquí on trobem la traducció d'«El mètode estructuralista genèric en història de la

literatura» de Lucien Goldmann, a *Inquietud artística*, 36, el 1966, i «Retrospecció» d'Ezra Pound a *Reduccions*, 54, el 1992. Ambdós traduïts de l'anglès. El primer fruit de la consideració lingüística i literària dels corrents del moment i com a investigació intertextual respecte a les influències en autors catalans de renom, i el segon com a reflexió sobre la depuració semàntica i musical en la poesia.

Aquest últims exemples de traduccions ens obliguen a subratllar la dimensió com a activador cultural de Lluís Solà i Sala: si no era prou tota la feina en el camp teatral, ara el trobem formant part del consell de redacció dues revistes absolutament imprescindibles per construir la normalitat literària i cultural del país. Durant els anys seixanta, Solà col·labora, juntament amb altres intel·lectuals de Vic i comarca, en la revista *Inquietud artística*, nascuda el 1959 com a continuació de la desapareguda *Inquietud* (1955-58), amb una vocació nacional i internacional de divulgar i reflexionar sobre la cultura en un sentit ampli i la literatura com a centre neuràlgic. És aquí on també la traducció tindrà un paper rellevant com a procediment de donar a conèixer veus, tendències poètiques i cultures diverses. En el número 25, el juny de 1962, Solà tradueix de l'italià sis poemes de Giuseppe Ungaretti. És una clara demostració del seu interès per la poesia simbolista en un moment que el realisme social ja ocupava els carrers principals de la cultura catalana. El 1964, en el número 31, tradueix novament de l'alemany, i de l'anglès, respectivament, fragments de Brecht i de Shelley dins de l'article de Segimon Serrallonga titulat «Sobre el problema fonamental de les tècniques formals i dos exemples: Soló i Shelley». En el número 34, el novembre de 1965, tradueix «Burnt Norton», el primer dels *Quatre quartets* de T. S. Eliot. El 1966, en el número 36, el citat text de Goldmann, i, finalment, l'abril de 1966, dos poemes de l'alemany Karl Krolow.

Aquesta feina de divulgació literària continuarà, un cop traspasada *Inquietud artística* el 1966, des de la direcció de *Reduccions, Revista de Poesia*, el 1977. Després de cent números impresos el 2012, és obvi que la publicació i Lluís Solà Sala, juntament amb el consell de redacció, han assolit la fita singular de mantenir l'única revista dedicada estrictament a la poesia a Catalunya durant temps certament canviants i en absolut propensos al silenci i el so de la paraula depurada. I també en aquest camp, convé remarcar com Solà fa una feina de fer a mans del públic autors que ara, anys després són vindicats com a clàssics: aquest és el cas de Fernando Pessoa, de qui tradueix del portuguès *Ulisses i Episodis: la mòmia*, el 1983 en el número 18 de la revista. Però la feina de traductor per a la revista ja comença en el número 1, el 1977, traduint poemes de l'alemany de Hans Magnus Enzensberger. L'any següent, el 1978, tradueix novament del portuguès tres poemes de João Cabral de Melo Neto. Del francès, el 1989, en el número 44, i el 1990, en el número 45, fragments de la *Correspondència* d'Arthur Rimbaud. I el 1990, en el número 48, de l'anglès el poeta Williams Carlos Williams.

L'obra de traducció de Lluís Solà i Sala, per tant, es fa en grec, alemany, francès, anglès, portuguès i italià; i s'escampa pels gèneres de la poesia, el teatre, la novel·la, l'assaig i l'epistolari o literatura del jo. El seguit d'autors i d'obres triades reflecteixen els interessos estètics i ètics de l'autor, alhora que també omplen buits culturals que arrossegava la nostra cultura. Sempre es mou entorn del pern de la reflexió humanística i poètica o literària i serveix al lector per assentar el seu propi pensament. No cal dir que el rigor lingüístic del traductor és el mateix que regeix la seva obra poètica i assagística. La traducció es converteix en una part més de la seva creació literària i ofereix al lector una llengua viva i orgànica a la recerca de la música impossible d'assolir dels originals. Lluís Solà i Sala, per tant, és un traductor, és un creador, és un músic.

[Per saber-ne més](#)